

BRÓDY, A.: *Ciklus és szabályozás*. Budapest, 1980. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 271 o.

Élvezetes és izgalmas olvasmány Bródy András új könyve. Élvezetessé teszi klasszikus, „veretes” epigrammaszerű stílusa, ami egyben lehetővé teszi, hogy a rendkívül gazdag gondolati anyagot példás tömörséggel írja le. (Valóban a műben egyetlen felesleges, „túlmagyarázó” mondat sincs.) Izgalmassá teszi már maga a témaválasztás is: az egyensúlytalanság, a ciklusok ábrázolása, ami mostohagyerek mind a marxista, mind a polgári közgazdaságtan számára. Maga a szerző így ír erről: „A jelenlegi tanulmányírók inkább azt kutatják: mit kell feltenni a piac stabilitásának bizonyítására, semmint azt, hogy valójában mit művel a piac. Ha minden óvatosságuk ellenére mégis valahogy csillapítatlan ingadozással találkoznak az egyenletekben, azonnal vesztegzárat vonnak a fertőzött pont körül, kijelentve, hogy az ilyen mozgásforma »zérus valószínűségű«, holott a tapasztalat elég világosan mutatja, hogy a piac állandóan ingadozik, és ezért tulajdonképpen az egyensúlyhoz való konvergencia a ritkán látott jelenség.”

Bródy módszere a régi, amit az *Érték és újratermelés* című művéből már alaposan megismerhetett az olvasó. E módszer látásra a matematikai közgazdaságtan művelői közé sorolja Bródyt, a mélyebb olvasás azonban hitelesen meggyőzi az olvasót, hogy Bródy speciális helyet foglal el a táboron belül. Nála a matematikai módszerek valóban a gondolkodási segédeszközök funkcióját töltik be. Az elméleti alapok részben a klasszikus polgári közgazdászokban, és elsősorban Marxban gyökereznek, amiről Bródy a mű bevezetőjében a következőket írja: „Ez a felfogás jobban megfelel általános tapasztalataimnak, és a marxi közgazdaságtannak is, amely mindig is meghatározta tudományos gondolkodásomat”, vagy egy más helyen, szintén a bevezetőben: „...más után kellett elindulnom, s munkámban, a modell felállításában tulajdonképpen régebbi szerzők, a klasszikusok, Smith, Ricardo és Marx

gondolatainak következetes végiggondolása vezetett.” A szilárd klasszikus és marxista elméleti alapok, az ennek mindig szigorúan alárendelt, korszerű, és emellett érthető, alapvetően matematikai ihletésű módszertani apparátus mellett Bródy munkájának egy további fontos jellemzője a gyakorlati alkalmazhatóságra való erőteljes törekvés. Nála valóban a gyakorlati, a tervezésbeni alkalmazhatóság az elmélet igazi értékelő kritériuma.

A mű tartalmi oldalát tekintve egy általános cikluselmélet megfogalmazására törekszik. Kiindulópontja az egyensúly, amelyben a politikai gazdaságtan alapvető kategóriái (érték, termelési arányok) a maguk klasszikus valóságában érvényesülnek. Ebben az ideális (absztrakt) állapotban kerül a legközelebb a gazdasági valóság fogalmi meghatározásához. Bródy rámutat a Leontief-féle modellel ábrázolt egyensúly alapvető ingatagságára. Ebből az ingatagságból (amit a polgári közgazdászok néhány jeles képviselője is felismert) még önmagában nem következik a gazdaság immanensen ciklikus mozgása.

A polgári közgazdaságtanban az egyensúly fogalmának speciális, kitüntetett funkciója van, mivel Smith láthatatlan keze nemcsak a gazdasági, hanem lényegében a társadalmi problémákat is orvosolja, ezért nem fejlesztette ki azt a fogalmi apparátust, amelynek segítségével az egyensúlyon (a „steady staten”) kívüli állapotok és folyamatok vizsgálhatók. Ezért a polgári iskolák által leírt gazdasági ciklusok zömében önhelyreállító jellegűek (akadnak kivételek is, amelyeket a szerző bemutat) abból kifolyólag, hogy az egyensúly, mint vonzási pont, és nem mint mozgáscentrum szerepel ezekben az elméletekben.

A szerző rámutat a Smith-féle „láthatatlan kéz” mechanizmuson alapuló, mindmáig magát fenntartó érvelés dimenziós hibájára, amit a verbális érvelés elrejt. A gyorsulás (a második derivált) bekapcsolása alapján könnyen kimutatható, hogy már az egyszerű piaci ciklus sem állapodhat meg az egyensúlyi értékeknél.

A piaci ciklus egy fontos jellemzője a kínálat és az ár mozgásának aszinkroni-

tása. A makroökonómiai jellegű ciklusokban alapvető szerepet játszik a termelés egyensúlyi üteme, illetve ennek a duális megfelelője, az átlagprofitráta. Ezek a változók közvetlenül nem figyelhetők meg, de szerepük alapvető a makroökonómiai ciklusok alakulásában. Ezek a ciklusok (szintén) az ár és a termelés (kínálat) most már szimmetrikus dualitásán alapulnak. Ha az aktuális profitráta az átlagprofitráta fölé kerül, akkor a termelés növekszik. A termelés növekedése az akcelerátor hatásán keresztül a kereslet növekedését váltja ki, és ez növelőleg hat az árakra. Az árak növekedése viszont mérsékeli a termelés (kereslet) növekedését, mivel növelőleg hat a költségekre. Ha a költségek növekedése már az átlagprofitba „harap bele”, akkor a termelés elkezd csökkenni. Bródy duális egyenletei nagyjából ezt a mozgást írják le.

Értelmezi — és ez külön kiemelendő — az egyensúlytalanság állapotaihoz tartozó kategóriák (túlkereslet, átlagon felüli profit) mennyiségi viszonyait. Ehhez viszont be kell vinnie a reális folyamatokat leíró modellbe a tőkenyerés, illetve a pénz kategóriáját. Ezen monetarizálási törekvések ellenére a modell nem válik „monetáriszá”, mivel továbbra is a reálfolyamatoknak (beleértve az ezeken alapuló árképződést is) van meghatározó elsőbbségük. Az átlagon felüli profit, ami csak általános túlkereslet mellett léphet fel, éppen a naturáisan hiányzó termékvolumen tőkeköltségével egyenlő, ami összességében meg egyezik a készletek ilyenkor fellépő konjunkturnális értéknövekedésével.

Ezen a ponton lép be a képbe a keynesi és nem-keynesi, vagyis pontosabban az ún. monetáris felfogás közti vita. Az ún. „bibliai özvegyasszony korszója” tétellel kapcsolatban a szerző igen mértéktartóan foglal állást: „A mi levezetésünk alapján azonban az oksági kapcsolat ellentétes, és azt a könnyebben megérthető összefüggést fejezi ki csupán, hogy a tőkés elköltheti, és el is költi profitját. Előbb kell tehát realizálnia profitját, mint hogy elkölti.”

Ez a vita (a két irányzat között) a későbbiekben explicittebb formában is előkerül. A keynesi gazdaságpolitikai „receptek” körüli vita értékelésénél a szerző rámutat, hogy mind az egyoldalú multiplikátor elmélet, mind annak monetarista kritikája lényegében az anticiklikus gazdaságpolitika egy-egy önmagában csak hamisan értelmezhető mozzanatát ragadja ki. Ugyanakkor a szerző kihagyta azt a lehetőséget, hogy ciklus-modellje segítségével annak mechanizmusai alapján elemezze az anticiklikus gazdaságpolitika szorosan

összekapcsolódó reál- és monetáris hatásait, melyek kombinációjukban a gazdasági ciklus egyfajta tükröképét adják.

A pénz bekapcsolása már a modell elemi egyenleteinek feltárásakor megtörténik. Az aranypénz (pénzáru) még nem sérti a bővített újratermelési ábrázoló modell közgazdasági értelmezhetőségét; a papírpénz viszont megszünteti a modell irreducibilitását, és ezáltal unicitását.

A pénznek a ciklusra gyakorolt hatását elemezve sem áll meg a szerző a formális mozzanatok bemutatásánál. Rendkívül pszifikusan érzékelteti a pénztőke és az ipari tőke eltérő értékesülési fázisait a konjunktúra ciklusok menetében és ennek történelmi következményeit: a fináncsőke kialakulását és megerősödését.

Bródy könyvének legizgalmasabb, legtöbb újdonsággal szolgáló része a szabályozással foglalkozó harmadik rész, annak ellenére, hogy ezen a területen — ahogy maga a szerző is többször előrebocsátja — még nincsenek befejezett, kiérlelt kutatási eredményei.

A ciklus tulajdonképpen okai a gazdaság legmélyebb fejlődéstörvényeiben rejlenek. A nem a szűkös erőforrásokból kiinduló hosszútávú dinamikus szemlélet számára az egyensúlyi növekedési ütemből fakadó korlát nehezen felismerhető, különösen a szocialista gazdaságban, ahol a gazdaságpolitika stratégiai céljai között kiemelkedő jelentőséggel bír a növekedési ütem. Az egyensúlyi ütem meghaladása pillanatnyilag nem okoz problémákat, sőt bizonyos társadalmi-gazdasági gondok megoldását felgyorsíthatja. Hosszabb távon azonban éppen az ütem túlfeszítése vezet kényszerű lassításhoz, és így kialakulnak a ciklusok.

A gazdaság szabályozása Bródy szerint nem irányulhat magára a növekedési ütemre, mivel az előzetes döntések eredményeként alakul ki. Viszont szabályozható a ciklus a növekedést megalapozó beruházásokon keresztül, mely utóbbiak lényegében a gazdaság gyorsulásával arányosak.

A könyv befejező része a hosszútávú gazdasági fejlődés néhány vitatott problémájával foglalkozik: a szerves összetétel és az ütem kapcsolatával, az ún. „reswitching” (váltás vagy visszaváltás) problémával, és a gazdasági rendszerek hasonlóságának kvantitatív jellemzőivel.

A művet függelék egészíti ki, amely a bemutatott modell egy változatával végzett számítások adatait és számítógépi programját tartalmazza.